

Expert **Noah Charney** over kunst en misdaad

“VERMEER EN PICASSO ALS ONDERPAND BIJ DRUG- EN WAPENDEALS”

Kunstroof, de derde belangrijkste misdaadtak, is nauw gelieerd met drugs- en wapenhandel en daardoor ook met terrorisme. Daarom zouden politiediensten wereldwijd werk moeten maken van gespecialiseerde afdelingen. Dat is de boodschap van de Amerikaanse maar vanuit Italië opererende kunstexpert Noah Charney, 's werelds eerste kunstmisdaadprofiel. “Volg het spoor van beroemde geroofde kunstwerken en je komt gegarandeerd uit bij de georganiseerde misdaad”, zegt hij.

Auteur en kunstmisdaadprofiel Noah Charney.

Wie niet vertrouwd is met kunstcriminaliteit, denkt wellicht dat het een milieu is van gentlemandieven, gefortuneerde kunstminnaars die voor hun passie zelfs bereid zijn de wet te overtreden en in het slechtste geval inventieve inbrekers die zelfs voor de heetste kunstkoopwaar nog een markt vinden. In elk geval iets wat we niet associëren met de zware, laat staan de georganiseerde criminaliteit.

“Dat is echter een naïef beeld dat we ontleen aan romans en avonturenfilms”, stelt Noah Charney, een wereldexpert inzake kunstmisdaad en auteur van de meeslepende roman ‘De Caravaggio Kunstgreep’ die helemaal in dat milieu is gesitueerd. “Sinds de Tweede Wereldoorlog is kunstroof en –criminaliteit vooral het werkterrein van de georganiseerde misdaad. Ik ben de eerste die de geschiedenis van de kunstmisdaad terdege heeft bestudeerd, met het oog op een betere aanpak van deze misdaadtak en op een betere preventie tegen diefstal in musea en kerken.”

Hoe kan die geschiedenis anno nu relevant zijn?

Noah Charney: Ze leert ons hoe dit soort misdaad is geëvolueerd, welke trends we daar kunnen in waarnemen en welke de linken zijn met andere vormen van misdaad. Het bestuderen van dit soort misdaad is, in tegenstelling tot wat velen denken, dus geen tijdverlies. We zouden integendeel om te beginnen in alle westerse landen werk moeten maken van gespecialiseerde politiemensen, die niet enkel vertrouwd zijn met politie- en spuurwerk maar in even grote mate ook met de manier waarop het er in de kunstwereld en –handel aan toe gaat en met de sleutelfiguren en -instellingen. Nu is kunst te dikwijls slechts een nevenopdracht voor politiemensen die bijvoorbeeld vooral moord onderzoeken. Een soort veredelde hobby, zeg maar. De studie van

de kunstroof leert ons ook dat de werkwijze van kunstdieven grondig aan het veranderen is. De meeste musea zijn ondertussen zo goed beveiligd dat 's nachts inbreken zo goed als onmogelijk is geworden. Dus gebeuren musearoven steeds meer overdag. Gangsters voeren, gemaskerd en gewapend, tijdens de openingsuren militair geplande raids uit, bedreigen publiek en bewakers en proberen in enkele minuten tijd zoveel mogelijk kunstwerken te roven. Waarom in die tijdsspanne? Omdat als er een alarm is, de politie meestal tussen de twee à drie minuten nodig heeft om ter plaatse te komen. Die kwalijke evolutie maakt het risico op geweld en slachtoffers veel groter en bovendien sta je ondanks dure veiligheids- en alarmapparatuur machteloos. Dus adviseer ik musea om bij de ingang dezelfde voorzorgen te nemen als op een vliegveld: sluisen waar de bezoekers maar één voor één kunnen passeren, metaaldetectoren en controle van handtassen en rugzakjes. Ik weet het, leuk is anders, maar het zou alleszins voorkomen dat gangsters zomaar een hold-up kunnen plegen. En het is het enige alternatief voor de andere oplossing: alle kunstwerken achter kogelvrij glas bewaren. Ik betwijfel of dat er de museumbeleving beter zou op maken. Het museum zou er dan eerder uitzien als een soort aquariumcollectie.

Heb je directe aanwijzingen voor de link tussen kunstroof en georganiseerde misdaad?

Die zijn er al van in de jaren zestig. In 1961 werden er aan de Franse Côte d'Azur verschillende grote diefstallen gepleegd waarbij vooral werken van Picasso werden geroofd. Naderhand is gebleken dat die werden gepleegd door de Corsicaanse maffia in Marseille.

Wat brengt dat de georganiseerde misdaad op? Ook zij kunnen die beroemde werken toch niet zomaar op de markt brengen?

Met die beroemde gestolen werken kunnen dieven twee kanten op. Ofwel tracht men, zoals bij een ontvoering, losgeld te krijgen van de eigenaar of de verzekering, ofwel introduceert men het in een intern en gesloten circuit. Kunst wordt dan beschouwd als een vrij onschuldig en makkelijk te transponeren waardevol object dat in dat gesloten misdaadcircuit kan worden gebruikt bij betalingen en vooral borgstellingen. Daarvoor

gaat men uit van zo'n tien procent van de werkelijke waarde. Hoe we dat weten? Omdat de politie bij raids op pakhuisen van de maffia waar wapens en drugs werden vermoed, ook geroofde schilderijen en andere kostbare kunstvoorwerpen heeft gevonden. Er was ook het geval van een topman van het IRA, het Ierse Republikeinse Leger en dus een terroristische organisatie, die voor eigen rekening drugs wilde verkopen. Hij had echter niet voldoende geld om zelf een grote voorraad heroïne aan te kopen. Hij daagde in Antwerpen op bij een diamanthandelaar en stelde hem voor zijn drugdeal te financieren. Als borg gaf hij die handelaar een gestolen werk van Johannes Vermeer, één van de beroemdste Nederlandse kunstenaars uit de Gouden Eeuw. De IRA-man kocht de heroïne maar werd gearresteerd voor hij de financierder kon terugbetalen en de Vermeer kon recupereren. Dat deed de politie in zijn plaats. Een ander schilderij dat die IRA-man had geroofd, een werk van de zeventiende-eeuwse Nederlander Gabriël Metsu, werd uiteindelijk teruggevonden bij een illegale lading wapens op een schip in Istanboel, bij het oprollen van een internationale wapensmokkel. Het zijn even vele voor-

Noah Charney: “Ongeveer twintig procent van de werken in een museum is aan de verkeerde kunstenaar toegeschreven.”

mee gemoeid maar is het een inschattingfout van een of meerdere experts. Al is kwaad opzet ook nooit uitgesloten. Het kan altijd gebeuren dat een expert opzettelijk zegt dat een bepaald schilderij werd gemaakt door een beroemdere kunstenaar dan in werkelijkheid het geval is, in de hoop de prijs op te drijven. Wellicht is dat echter de uitzondering en is het in elk geval bijzonder moeilijk te bewijzen. Een goed voorbeeld is de Barnes Foundation, het museum van de Amerikaanse kunstverzamelaar Albert C. Barnes. De man stierf in 1951 en werkte met een netwerk van agenten die voor hem in Europa kunst opspoorde. Uiteraard kocht hij enkel de werken die werden toegeschreven aan grootmeesters als pakweg Rembrandt en al even vanzelfsprekend trachtten de agenten, die werkten op commissie, hem zoveel mogelijk materiaal te

“Soms zijn vervalsers beter dan de echte meesters”

beelden van hoe geroofde kunst in de wereld van de georganiseerde misdaad wordt gebruikt als een soort van interne valuta. Wie achter gestolen kunst aan gaat, maakt dus veel kans uit te komen bij criminele zaken die in een veel breder perspectief interessant zijn, gaande van drugs tot wapens. En uiteraard ook witwaspraktijken.

Veel kunst die in musea wordt getoond, is niet eens echt, stel je.

Ik zeg niet dat de musea vol hangen met valse of vervalste kunst, maar dat ongeveer twintig procent van de werken die in de musea staan, aan de verkeerde kunstenaar worden toebedacht. Doorgaans is daar geen crimineel opzet

verkopen dat aan beroemde meesters werd toegeschreven. Het staat als een paal boven water dat veel van die werken verkeerdelijk werden toegeschreven aan grote namen, al dan niet met bedrieglijk opzet. Zo is er het beroemde schilderij ‘Poolse Ruiter’ dat aan Rembrandt werd toegeschreven. Nu trekken heel wat experts dat sterk in twijfel. Voor een museum is dat niet leuk, want niet alleen wordt het doek daardoor veel minder waard, het lokt ook minder volk en tast de geloofwaardigheid van de collectie aan. Anderzijds hebben kunstliefhebbers zich jaren en jaren aan dat schilderij vergaapt en ervan genoten, in de stellige overtuiging dat het

"Kunstroof zit in hetzelfde wereldje als drugs- of wapenhandel."

een Rembrandt was. Blijkbaar was het schilderij daarvoor intrinsiek goed en sterk genoeg. Is het dan nog van belang of het van Rembrandt dan wel van een van zijn leerlingen was?

Schilderijen worden niet enkel gestolen of verkeerd toegeschreven, ze worden soms ook gewoon vervalst. Is het waar dat sommige kunstenaars daar zelf aan meewerken? Zo doen er nogal wat verhalen de ronde over pakweg Karel Appel.

Salvador Dalí is ook een goed voorbeeld. In de laatste jaren van zijn leven liet hij werken maken door anderen om ze naderhand enkel nog te signeren. Er is ook een verhaal bekend van een vervalser die hem een vervalst Dalí-doek voorhield dat de meester prompt herkende als van hemzelf. En hij signeerde het nog meteen ook. Soms zijn vervalzers zelfs beter dan echte meesters en worden ze ook beroemder. Overigens, wat riskeren ze? Twee tot vier jaar gevangenis en dan de roem die rocksterren niet zou misstaan. Denk maar aan de Britse vervalser John Myatt. Hij zat twee jaar achter de tralies en groeide toen hij vrijkwam uit tot een ster. Hij heeft een eigen televisieshow waarin hij oude schildertechnieken uitlegt en zijn eigen schilderijen – geschilderd in de stijl van diverse historische grootmeesters - halen hoge prijzen. Het publiek heeft sympathie met dat soort figuren omdat ze in de eerste plaats het financiële establishment bedotten. Maar nog eens, dat is niet bepaald het soort kunstcriminaliteit waarover ik mij écht zorgen maak.

Gebeurt het dan niet dat een steenrijke collectionneur opdracht geeft bepaalde doeken te stelen?

Dat is weer zoiets dat vooral in de fantasie van roman- en scenarioschrijvers bestaat, in de praktijk zijn er amper zo'n gevallen bekend. Het zou ook regelrecht indruisen tegen de psychologie van de verzamelaar. Een echte verzamelaar

wil zijn collectie om zich heen hebben en niet opbergen in kluizen, de enige plaats waar die geroofde werken veilig zouden zijn voor nieuwsgierige blikken. Verzamelen is een sociaal gegeven. Het gaat niet enkel om bezitten. Het meedraaien in het milieu van verzamelaars, van verkoophuizen en veilingen, het zoeken en snuisteren en onderhandelen is al even belangrijk. Bovendien wil de verzamelaar zijn spullen tonen, er zijn vrienden mee confronteren en misschien wel imponeren. Wat voor zin heeft het anders? Dat wil niet zeggen dat bepaalde kunstrovers niet op bestelling gebeuren. De besteller is dan echter geen verzamelaar maar een of andere administrator van een misdadige organisatie die de werken in het crimineel circuit wil introduceren en gebruiken en de dieven die voor hem de klus klaren, gewoon een klusvergoeding betaalt.

Wie op de website van Interpol de lijsten inkijkt van gestolen en gezochte kunstwerken, merkt dat er vooral veel religieuze kunstwerken tussenzitten.

Dat komt omdat de musea ondertussen allemaal toch wel een minimale beveiliging hebben maar dat voor kerken niet geldt. Bovendien zijn de kunstwerken die zich in kerken bevinden doorgaans niet verzekerd. Het een gaat natuurlijk hand in hand met het ander. Wie geen beveiliging heeft, zal ook geen verzekeraar vinden die het risico wil dekken. Ik heb de organisatie Association for Research into Crimes against Art (Arca) vooral daarvoor opgezet. Arca is een denktank maar adviseert wereldwijd ook zowel politiediensten als musea. Arca wil bovendien gratis kerken adviseren bij hun beveiliging tegen diefstal. En dat is nodig, want het aantal diefstallen uit kerken swingt de jongste jaren de pan uit. Geen gebrek aan werkteerrein: in Italië alleen al zijn er niet minder dan 95.000 kerken en allemaal beschikken die over minstens één werk dat belangrijk en kostbaar is. Die zijn noch beschermd, noch verzekerd. In België, Nederland, Engeland en Frankrijk zijn de jongste jaren gespecialiseerde bendes aan het werken die kerken, kloosters en abdijen afschuimen op zoek naar prooi.

Welke kunstroof intrigeert jou het meest? De overval op het Isabella Stewart Gardner Museum in Boston in maart 1999.

's Nachts boden zich bij de bewakers een aantal politiemensen aan. Die valse politiemensen sloten de bewakers in de kelder op en trokken niet minder dan 45 minuten uit om precies die werken weg te nemen die ze wilden. Werken van Vermeer, Manet en Rembrandt, 'Storm op Zee'. Van Degas stalen ze een aantal pastels. En ook nog een unieke Chinese vaas en een paar andere spullen. Er wordt nog altijd 5 miljoen dollar uitgelopen voor wie de zaak kan oplossen en de kunstwerken kan terugvinden. De totale waarde van de roof: 500 miljoen dollar. Nochtans hebben de dieven schilderijen van onder meer Rafaël en Caravaggio laten hangen, werken die veel meer waard waren dan de meeste werken die wel werden geroofd. Uit wat kunstdieven niet meenemen kan je soms evenveel leren als uit wat ze wél roven. In dit geval ben ik er bijna van overtuigd dat het ging om één van die zeer zeldzame gevallen waarin een collectionneur dieven op pad stuurde met een boodschappenlijstje waar ze niet mochten van afwijken. De huidige directeur Beveiliging van het museum, overigens ook een adviseur van Arca, heeft trouwens goeie hoop die zaak binnenkort opgelost te krijgen.

Men goochelt op de kunstmarkt met geld, maar het gaat toch maar om doek en verf? Hoe wordt die waarde dan vastgesteld?

Door wat men in het verleden bereid was te betalen, de sfeer op de beurs en de inflatie. Gaat het op de beurs minder, dan zal men ook niet zo snel bereid zijn veel geld neer te tellen voor een kunstwerk. Dan kan je de verkoop beter uitstellen. Maar uiteindelijk is een kunstwerk altijd maar waard wat iemand bereid is ervoor te betalen. En de grote, historische kunstwerken horen sowieso thuis in musea en verzamelingen die openstaan voor het publiek: iedereen moet er kunnen van genieten.

Tekst: Dominique Trachet

'De Caravaggio Kunstgreep', Noah Charney, uitgeverij Luijtingh. Winkelprijs: 18,95 euro